

Історія

УДК 37.016:94:316.4

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20131068>

**Трансформація підходів до викладання історії в умовах глобальних
гуманітарних криз**

Гриценко Андрій Петрович,

доктор педагогічних наук, доцент, директор Навчально-наукового
інституту філології та історії, доцент кафедри історії, правознавства та
методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>

Золотарьов Віктор Степанович,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства,
Навчально-науковий інститут міжнародної освіти і співпраці,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2145-8814>

Головата Оксана Олександрівна,

викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи,
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2232-819X>

Прийнято: 27.04.2026 | Опубліковано: 12.05.2026

Анотація: *Метою статті є аналіз основних напрямів трансформації викладання історії в закладах вищої освіти в умовах глобальних гуманітарних криз, а також обґрунтування моделі кризово орієнтованої історичної освіти, спрямованої на формування критичного мислення, історичної свідомості та культурної резильєнтності здобувачів освіти. **Методи.** Дослідження ґрунтується на порівнянні моделей викладання історії до і після кризових подій. Використано синтез сучасних концепцій цифрової педагогіки, аналіз світового досвіду дистанційного й змішаного навчання та узагальнення напрацювань щодо впровадження мультимедійних і смарттехнологій в освітньому процесі. Міждисциплінарний аналіз дав змогу поєднати історико-педагогічний та соціокультурний аспекти кризових явищ. **Результати.** Доведено, що глобальні гуманітарні кризи ХХІ ст. зумовили структурні зміни університетської історичної освіти. Це виявилось в активній цифровізації навчання, перегляді методик викладання та посиленні ролі компетентнісного підходу. Пандемія COVID-19 та воєнні конфлікти пришвидшили перехід до дистанційного та змішаного форматів навчання, проте загострили проблему нерівного доступу до цифрових ресурсів і спричинили когнітивні й мотиваційні втрати здобувачів. Встановлено, що в кризових умовах історична освіта виконує ідентифікаційну, меморіальну, світоглядну, громадянську та резильєнтну функції, а також формує здатність здобувачів до критичного аналізу наративів і протидії гібридним загрозам. Обґрунтовано ефективність застосування інтерактивних практик, мультимедійних комплексів, цифрових платформ і смартінструментів як засобів забезпечення академічної якості навчання та розвитку історичного мислення. **Висновки.** Викладання історії в закладах вищої освіти в умовах глобальних гуманітарних криз потребує трансформації через інтеграцію цифрових технологій, мультиперспективного підходу та практик пам'яті. Це дасть змогу посилити гуманітарний складник вищої освіти як дієвий чинник соціальної*

стабілізації. За таких умов історична освіта постає стратегічним інструментом формування культурної резильєнтності та громадянської стійкості молоді.

Ключові слова: морально-етичне виховання, університетська історична освіта, цифрова педагогіка, культурна резильєнтність, мультиперспективність, колективна пам'ять, гібридні загрози, дистанційне навчання, смарт-технології.

Transformation of Approaches to Teaching History in the Context of Global Humanitarian Crises

Andrii Hrytsenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Philology and History, Associate Professor of the Department of History, Law and Teaching Methods, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>

Viktor Zolotarov,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Educational and Research Institute of International Education and Cooperation, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2145-8814>

Oksana Holovata,

Lecturer, Department of History, Archeology, Information and Archival
Affairs, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-2232-819X>

Abstract: *The purpose of the article is to analyze the main directions of the transformation of history teaching in higher education institutions under conditions of global humanitarian crises and to substantiate a crisis-oriented model of history education aimed at developing critical thinking, historical consciousness, and cultural resilience among students. **Methods.** The study is based on a comparative analysis of the organization and content of history teaching before and after crisis events, a synthesis of modern concepts of digital pedagogy, an analysis of international case studies of distance and blended learning, as well as a generalization of research findings on the application of multimedia and smart technologies in the educational process. An interdisciplinary analytical approach was applied, combining historical-pedagogical and sociocultural interpretations of crisis phenomena. **Results.** It has been established that global humanitarian crises of the 21st century have caused structural changes in university history education, including accelerated digitalization, transformation of teaching methodology, and strengthening of the competence-based approach. The COVID-19 pandemic and military conflicts led to the expansion of distance and blended learning formats, which was accompanied by unequal access to digital resources as well as cognitive and motivational losses among students. The article identifies that history education under crisis conditions performs identification, memorial, worldview, civic, and resilience functions, shaping students' ability to critically analyze narratives and counter hybrid threats. The effectiveness of interactive practices, multimedia complexes, digital platforms, and smart tools is substantiated as a means of maintaining academic quality and fostering the development of students' historical*

thinking. The study concludes that university history teaching in the context of global humanitarian crises should be transformed toward the integration of digital technologies, a multiperspective approach, and memory practices, as well as toward strengthening the humanitarian component of higher education as a factor of social stabilization. History education is proposed to be viewed as an instrument for developing cultural resilience and civic sustainability of youth in a crisis society.

Keywords: *moral and ethical education, university history education, digital pedagogy, cultural resilience, multiperspectivity, collective memory, hybrid threats, distance learning, smart technologies.*

Постановка проблеми. Глобальні гуманітарні кризи ХХІ ст. істотно вплинули на освітні системи, зокрема університетське викладання гуманітарних дисциплін. Пандемія COVID-19, війни, міграційні процеси та гібридні інформаційні загрози спричинили зміну форматів навчання, цифровізацію освітнього середовища та переосмислення функцій історичної освіти. У кризових умовах університетські курси історії набувають практичного значення й сприяють розвитку критичного аналізу інформації та осмисленню суспільних процесів.

Трансформація університетського викладання історії зумовлена впливом кризових явищ, що спонукало академічну спільноту до розроблення інтерактивних, гнучких моделей освіти та впровадження принципів студентоцентризму. За таких обставин пріоритетним є дослідження не лише технологічних новацій, а й стратегічні підходи до формування історичного мислення та соціокультурної стійкості здобувачів.

Особливої актуальності набуває моделювання культурної стійкості молоді в умовах гібридних загроз. Як зазначає А. Лупина, резильєнтність особистості формується через взаємодію освітнього середовища, культурних практик та інформаційної безпеки [1]. Водночас цифровізація освіти

розширює можливості інтерактивного навчання та мультимедійного подання матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий дискурс щодо трансформації історичної освіти в умовах глобальних гуманітарних криз формується на перетині кількох напрямів: дослідження кризових чинників, цифровізації освіти, переосмислення історичної пам'яті та розвитку демократичних компетентностей. Огляд ОСНА [2] акцентує на проблемі життєстійкості освітніх систем в умовах стрімкого зростання глобальних гуманітарних потреб.

В українських дослідженнях кризові явища розглядаються крізь призму війни та міграційних процесів. Попри акцент на ролі освіти в збереженні соціальної стабільності та ідентичності, питання розроблення методики викладання історії в закладах вищої освіти залишається недостатньо вивченим [3]. Дослідники О. Гевко, Н. Макогончук [4] і В. Левицький та співавтори [5] демонструють зростання ролі цифрових технологій, проте зосереджуються переважно на інструментальних аспектах, залишаючи поза увагою їхній вплив на формування історичного мислення. Ефективність мультимедійних комплексів обґрунтовують С. Човрій та колеги, але не пов'язують їх із кризовими викликами [6].

Теоретичне підґрунтя сучасної історичної освіти формують концепції історичного мислення (П. Сейксас [7]), мультиперспективності та інклюзивності (К. Хаджісотеріу та ін. [8]; Р. Торп [9]). Однак вони лише частково враховують умови війни та соціальних переміщень. Дослідження історичної пам'яті (Д. Гонсалес-Васкес та ін. [10]) підкреслюють її значення для формування громадянських цінностей, проте недостатньо розкривають механізми інтеграції цих практик у вищу освіту як інструмент резильєнтності.

В українському контексті пріоритетними напрямками досліджень є деколонізація гуманітарної освіти та стратегії подолання гібридних загроз.

Зокрема, І. Безена й А. Савич обґрунтовують деколонізацію історичної освіти як складник національної безпеки [11]. Концепцію культурної резильєнтності молоді як здатності протидіяти деструктивним інформаційним впливам розглядає А. Лупина [1]. Проте в науковій літературі досі актуальним є пошук практичних моделей інтеграції цих підходів безпосередньо в практику викладання історії в закладах вищої освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість праць, присвячених цифровізації та дистанційному навчанню, проблема трансформації університетського викладання історії в умовах глобальних гуманітарних криз залишається малодослідженою. Наукові розвідки акцентують на технологічній адаптації освітнього процесу, тоді як питання інтеграції цифрових інструментів у цілісну педагогічну стратегію, спрямовану на формування стійкості здобувачів до соціальних та інформаційних викликів, досі не дістало належного висвітлення. Також відсутнє системне осмислення співвідношення між цифровими інноваціями та змістовими трансформаціями історичної освіти, зокрема збереження її академічної глибини під час війни, міграції та інформаційних маніпуляцій. Нерозв'язаними залишаються також проблеми реалізації ідентифікаційної, меморіальної та громадянської функцій історії в практиці університетського навчання.

Запропоноване дослідження спрямоване на заповнення зазначених прогалин через розроблення цілісної моделі кризово орієнтованої історичної освіти, яка поєднує цифрові технології, компетентнісний підхід, мультиперспективність та практики пам'яті. Особливу увагу зосереджено на інтеграції культурної резильєнтності як результату навчання, що забезпечує здатність здобувачів критично аналізувати наративи та протидіяти гібридним загрозам. У роботі представлено системне бачення модернізації

університетського викладання історії, орієнтоване на поєднання академічної якості з соціальною місією освіти в умовах глобальних гуманітарних криз.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних напрямів трансформації викладання історії в закладах вищої освіти в умовах глобальних гуманітарних криз, а також розроблення обґрунтованої моделі кризово орієнтованої історичної освіти, спрямованої на формування критичного мислення, історичної свідомості та культурної резильєнтності здобувачів.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

- 1) виокремити основні виклики викладання історії в умовах глобальних гуманітарних криз;
- 2) проаналізувати напрями трансформації змісту й методики історичної освіти;
- 3) схарактеризувати ефективні цифрові та інтерактивні практики навчання, адаптовані до кризових умов;
- 4) обґрунтувати та представити цілісну модель історичної освіти, орієнтовану на формування соціокультурної стійкості здобувачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гуманітарна криза – це надзвичайна ситуація, що загрожує життю та безпеці великих груп населення, і перевищує можливості суспільства самотійно долати наслідки без зовнішньої підтримки. Її основними причинами є війни, пандемії, соціально-економічна нестабільність, міграційні хвилі та інформаційні загрози, які руйнують інституційні механізми функціонування освіти [12, с. 77]. Глобальні гуманітарні потреби у 2026 р. досягли рекордного рівня, що підтверджує зростання кризових ризиків для освітніх систем у світі. У сукупності ці процеси формують нову реальність, у якій стійкість освітніх систем визначається їхньою здатністю адаптуватися до умов нестабільності й забезпечувати безперервність навчання. Пандемія COVID-19 зумовила різкий перехід університетів до дистанційного формату навчання. Це виявило

проблему цифрової нерівності та диференціації доступу здобувачів освіти до технологічних ресурсів, що негативно позначилося на якості навчання та академічній мотивації [2]. Також серед кризових чинників – соціально-економічна нестабільність і масові переміщення населення, що змінюють структуру контингенту здобувачів та ускладнюють інтеграцію молоді в нові освітні середовища [3, с. 105–106]. Для університетської освіти, зокрема історичної, ці зміни становлять істотний виклик, оскільки традиційні дискусійні формати потребують адаптації до онлайн-взаємодії та переосмислення методики оцінювання.

Традиційна модель викладання історії в закладах вищої освіти докризового періоду характеризувалася відносною стабільністю організації освітнього процесу, перевагою аудиторних форм навчання та орієнтацією на передачу систематизованих знань. Основу підготовки становили лекційно-семінарські заняття, робота з підручниками й академічними текстами, що забезпечувало цілісне й логічне засвоєння історичного матеріалу. Пріоритет надавався когнітивному компоненту – вивченню фактів, хронології та усталених інтерпретацій історичних подій, – тоді як інтерактивні й цифрові інструменти застосовувалися обмежено.

Методично традиційне викладання ґрунтувалося на формуванні історичного мислення через аналіз джерел, установлення причинно-наслідкових зв'язків і розвиток аналітичних навичок, що відповідає концепції історичної свідомості [7, с. 59–60]. Попри наявність теоретичних розробок щодо мультиперспективних та інклюзивних підходів [8; 9; 13], проте в тогочасній університетській практиці вони впроваджувалися фрагментарно.

Важливою рисою докризової моделі була опора на підручник як основний інструмент навчання, що забезпечувало академічну стабільність і системність підготовки фахівців [11, с. 267–268]. Проте існували структурні обмеження, зокрема недостатній обсяг історичних курсів у закладах вищої

освіти та їхня фрагментарність. Науковці наголошують, що запит сучасного суспільства диктує необхідність розширення формату навчання: викладання історії протягом 2–3 років уможливило б забезпечення належної глибини аналізу та системний розвиток громадянських компетентностей здобувачів [11, с. 271]. Отже, університетська історична освіта постає не факультативним елементом, а стратегічним ресурсом формування національної ідентичності та громадянської стійкості молоді. Скорочення гуманітарного складника в закладах вищої освіти послаблює здатність здобувачів критично осмислювати суспільно-політичні процеси та реагувати на інформаційні загрози [14, с. 137–138].

Традиційні докризові підходи до викладання історії характеризувалися обмеженою гнучкістю, недостатньою інтеграцією цифрових технологій та слабкою адаптацією до соціальних викликів. Це зумовило їхню вразливість до кризових трансформацій і потребу подальшого переосмислення в умовах глобальної нестабільності.

В умовах криз ефективність освітньої системи визначається здатністю університетів забезпечувати адаптацію та підтримку здобувачів. У цьому контексті історична освіта виконує стабілізаційну функцію, сприяючи формуванню громадянської стійкості, розвитку критичного мислення та здатності аналізувати інформацію й протидіяти маніпуляціям. Вона забезпечує морально-етичне виховання здобувачів, формуючи ціннісні орієнтири, відповідальність за історичну пам'ять і здатність до етичного осмислення суспільних подій. Дослідниця А. Лупина зазначає, що культурна стійкість молоді в умовах гібридних загроз насамперед залежить від формування «інтелектуального й ціннісного імунітету» до маніпулятивних впливів [1]. Розвиток таких компетентностей дає змогу здобувачам не лише глибше розуміти складні суспільні процеси, а й формувати обґрунтовані позиції щодо соціальних та історичних проблем.

Під час гуманітарних криз університетська історична освіта виконує низку взаємопов'язаних функцій, що забезпечують академічну підготовку та соціокультурну стійкість здобувачів (табл. 1).

Таблиця 1

Освіта як інструмент соціальної стабілізації: функції історичної освіти в умовах криз

Функція історичної освіти	Зміст функції	Практичний результат для здобувачів
Ідентифікаційна	формування уявлень про національну та громадянську належність	зміцнення самосвідомості, відчуття приналежності до спільноти
Меморіальна	збереження колективної пам'яті про події, травми, перемоги	осмислення минулого, формування історичної відповідальності
Світоглядна	пояснення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку суспільств	розвиток історичного мислення, здатність аналізувати процеси
Громадянська	виховання відповідальності, розуміння прав людини, демократії	активна громадянська позиція, критичне ставлення до маніпуляцій
Резильєнтна (стійкісна)	розвиток культурної стійкості та здатності протистояти гібридним загрозам	формування навичок протидії пропаганді, медіаграмотності та саморефлексії

Джерело: складено авторами на основі: [1; 14]

Гуманітарні кризи пришвидшили цифровізацію освіти. Це виявилось в поширенні дистанційного та змішаного форматів навчання з використанням онлайн-платформ і мультимедійних ресурсів (Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom), які забезпечують організацію освітньої взаємодії [4, с. 89–90]. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв модернізації

освітнього процесу, у якому дистанційне навчання стало одним із провідних форматів.

У викладанні історичних дисциплін цифрові інструменти впроваджуються передусім шляхом використання мультимедійних презентацій та інтерактивних ресурсів. Візуальні матеріали (карти, відео, схеми) забезпечують цілісне сприйняття історичних процесів, а також зумовлюють розвиток навичок аналізу джерел і встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Інтерактивні карти дають змогу моделювати історичний простір, аналізувати переміщення та реконструювати події, що підвищує рівень самостійної роботи здобувачів і формує практичні компетентності історичного мислення [5, с. 95–96]. Водночас цифрові ресурси доповнюють, але не замінюють підручник як основу системного навчання [11, с. 267–268]. З огляду на це цифровізація має поєднуватися з підтримкою академічної основи університетської освіти.

Трансформація освітнього середовища зумовила також модернізацію методів викладання історії. Роль сучасного викладача вийшла за межі суто інформаційної та охопила організаційну та мотиваційну функцію, що передбачають активне залучення здобувача до освітнього процесу [4, с. 86–87]. Ефективність навчання підвищується завдяки впровадженню інтерактивних форм навчання (дискусії, кейс-методи, рольові ігри), що сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів та стимулюють критичне мислення [4, с. 91–92].

Інтеграція смарттехнологій в освітній процес дає змогу створювати мультимедійні комплекси, що поєднують текстовий матеріал, ілюстрації, відео, інтерактивні завдання та гіперпосилання на цифрові ресурси. Такий підхід не лише підвищує мотивацію здобувачів, а й оптимізує самостійну роботу та забезпечує раціональний розподіл матеріалу в умовах змішаного навчання. Для історичних дисциплін це має особливе значення, оскільки надає широкі

можливості для роботи з картами, візуалізаціями, цифровими архівами та історичними реконструкціями [6, с. 410–411].

Інноваційний підхід до створення мультимедійних навчальних комплексів передбачає послідовні етапи: від проєктування до впровадження та вдосконалення (табл. 2). Його реалізація забезпечує ефективну інтеграцію мультимедійних елементів в освітній процес, підвищує мотивацію здобувачів і сприяє адаптації матеріалів до змішаного та дистанційного форматів навчання. Для університетських курсів історії це дає змогу поєднати наукову глибину з доступною подачею матеріалу.

Таблиця 2

Етапи створення та компоненти інтерактивного комплексу
мультимедійних навчальних матеріалів

Етап	Зміст етапу	Педагогічна функція
1. Проєктування	Визначення цілей, результатів навчання та структури курсу	Формування компетентнісної основи навчання
2. Добір і структурування матеріалів	Добір текстових, візуальних і аудіоматеріалів, їхня систематизація	Забезпечення цілісності та логіки змісту
3. Дидактична адаптація	Редагування матеріалів відповідно до педагогічних вимог і рівня здобувачів освіти	Підвищення доступності та зрозумілості
4. Інтеграція мультимедіа та інтерактивності	Додавання відео, карт, інтерактивних завдань, гіперпосилань	Активізація пізнавальної діяльності здобувачів
5. Упровадження та вдосконалення	Розміщення на платформах (LMS), отримання зворотного зв'язку, оновлення матеріалів	Забезпечення гнучкості та безперервного розвитку навчання

Джерело: складено авторами за [6]

Під час глобальних гуманітарних криз та невизначеності університетська освіта постає перед потребою адаптації традиційних курсів історії до нових реалій. Зокрема, дистанційні й гібридні формати навчання стають основною практичною моделлю, що забезпечує неперервність освітнього процесу в закладах вищої освіти, коли аудиторний формат обмежений через соціальні чи безпекові чинники. Використання відеоконференцій у поєднанні з асинхронними курсами дає змогу організувати інтерактивні лекції, семінари та дискусійні групи, підтримуючи активну взаємодію [4, с. 95]. Здобувачі освіти формують цифрові історичні портфоліо, аналізують архівні матеріали або створюють мультимедійні презентації, присвячені проблемам локальної та національної історії. Такий підхід зміщує акцент із репродуктивного запам'ятовування фактів на самостійне дослідження та критичний аналіз джерел, що сприяє розвитку інформаційної грамотності та навичок наукової роботи [4, с. 88].

Дедалі вагомішого значення в освіті набувають інклюзивність, мультиперспективність та робота з пам'яттю як складники цілісного педагогічного процесу, що забезпечують гуманізацію історичної освіти. Такі підходи забезпечують розвиток критичного мислення та міжкультурної компетентності, формуючи здатність інтерпретувати складні історичні процеси крізь призму досвіду різних соціальних груп і комеморативних практик.

Інклюзивний підхід у викладанні історії, зазначає дослідник Р. Торп, передбачає створення освітнього середовища, що враховує різноманітність історичних голосів та культурних контекстів. Це забезпечує рівний доступ до змісту навчання для всіх здобувачів. Такий підхід стимулює не лише засвоєння фактологічного матеріалу, а й формування поваги до ідентичності різних соціальних та етнічних груп, що є важливим для демократичного багатокультурного суспільства.

Мультиперспективність – це педагогічна стратегія, що передбачає аналіз історичних подій через взаємодію різних соціальних, культурних, економічних і політичних контекстів. Такий підхід формує здатність здобувачів порівнювати історичні наративи, розуміти різні позиції та критично оцінювати інтерпретації минулого [9, с. 16–17], сприяючи розвитку критичного мислення через аналіз різних інтерпретацій історичних подій [15, с. 495–496].

Розвиток мультиперспективності тісно пов'язаний із міжкультурною історичною освітою, яка забезпечує не лише репрезентацію різних культурних досвідів, а і їхню взаємодію, сприяючи усвідомленню власної позиції та повазі до інших [8, с. 5–6]. Зокрема, Д. Гонсалес-Васкес зі співавт. (D. González-Vázquez et al.) указують на роль історичної пам'яті як соціокультурного механізму осмислення минулого, що впливає на формування сучасних ідентичностей та цінностей [10]. Інтеграція комеморативного підходу у викладання історії дає змогу поєднати академічне знання з досвідом спільнот, формуючи історичну свідомість і здатність розуміти зв'язок між минулим і сучасністю [7, с. 59–60].

Ефективним інструментом реалізації цих підходів є комеморативні й музейні практики, які забезпечують безпосередню взаємодію здобувачів з історичним минулим [16, с. 2–3]. Використання матеріалів музеїв та архівів, меморіальні маршрути сприяють формуванню колективної пам'яті, розвитку критичного мислення та емоційних компетентностей [10]. Інтеграція локальної історії та практик пам'яті підвищує мотивацію здобувачів, стимулює дослідницьку діяльність та забезпечує поєднання академічного знання з соціокультурним досвідом [17, с. 108–109].

Особливого значення набувають практики історичної пам'яті як частина викладання історії. Дослідження показують, що залучення здобувачів освіти до діяльності, пов'язаної зі збереженням історико-культурної спадщини,

сприяє формуванню історичної свідомості та громадянської відповідальності. Зокрема, ефективними є такі форми роботи, як дослідження локальної історії, створення меморіальних проєктів і вшанування пам'яті загиблих, що дозволяє формувати «колективний портрет» історичних подій та їх учасників [18, с. 78–80]. Такі практики поєднують академічне знання з соціальним досвідом і є важливим механізмом культурної стійкості в умовах війни.

В умовах гуманітарних криз освітні системи потребують переосмислення змісту гуманітарних дисциплін. Особливого значення набуває деколонізація історичної освіти, яка в Україні розглядається як чинник національної безпеки та суспільної стійкості. Вона виконує також суспільну функцію, пов'язану з формуванням національної ідентичності та критичного ставлення до інформації. Деколонізація є основним напрямом оновлення змісту історичної освіти, зважаючи на вразливість історичного наративу до ідеологічних маніпуляцій [11, с. 261–262]. Нормативним підґрунтям цього процесу є законодавчі ініціативи, спрямовані на подолання імперських дискурсів, що є інституційною відповіддю на гібридні загрози [18]. Сутність деколонізації полягає в перегляді історичних інтерпретацій, модернізації навчальних програм і підручників на засадах сучасної історіографії, а також в орієнтації на демократичні цінності та європейський контекст. Це забезпечує підготовку фахівців, здатних до критичного аналізу історичних наративів та суспільних процесів [11, с. 266–267].

Університетська модель передбачає інтеграцію психосоціального компонента, спрямованого на підтримку здобувачів у кризових умовах. Через групові дискусії, тематичні семінари та рефлексивні сесії відбувається опрацювання історичних травм та сучасних конфліктів. У сукупності це сприяє формуванню емоційно стійких та свідомих громадян, наділених здатністю до критичної рефлексії над історичним минулим та викликами сьогодення [19, с. 270].

Ще однією практичною моделлю в закладах вищої освіти є кастомізоване й адаптивне навчання, яке дає змогу здобувачам обирати темп, форми та інтенсивність опрацювання матеріалу відповідно до власних умов і потреб. Цей підхід передбачає поєднання синхронних та асинхронних занять, а також доступ до цифрових ресурсів університету попри місцеперебування здобувача, що особливо актуально для тих, хто опинився в зоні кризових подій [10].

Основні моделі, що застосовуються для викладання історії в закладах вищої освіти в кризовий період, представлено на рис. 1.

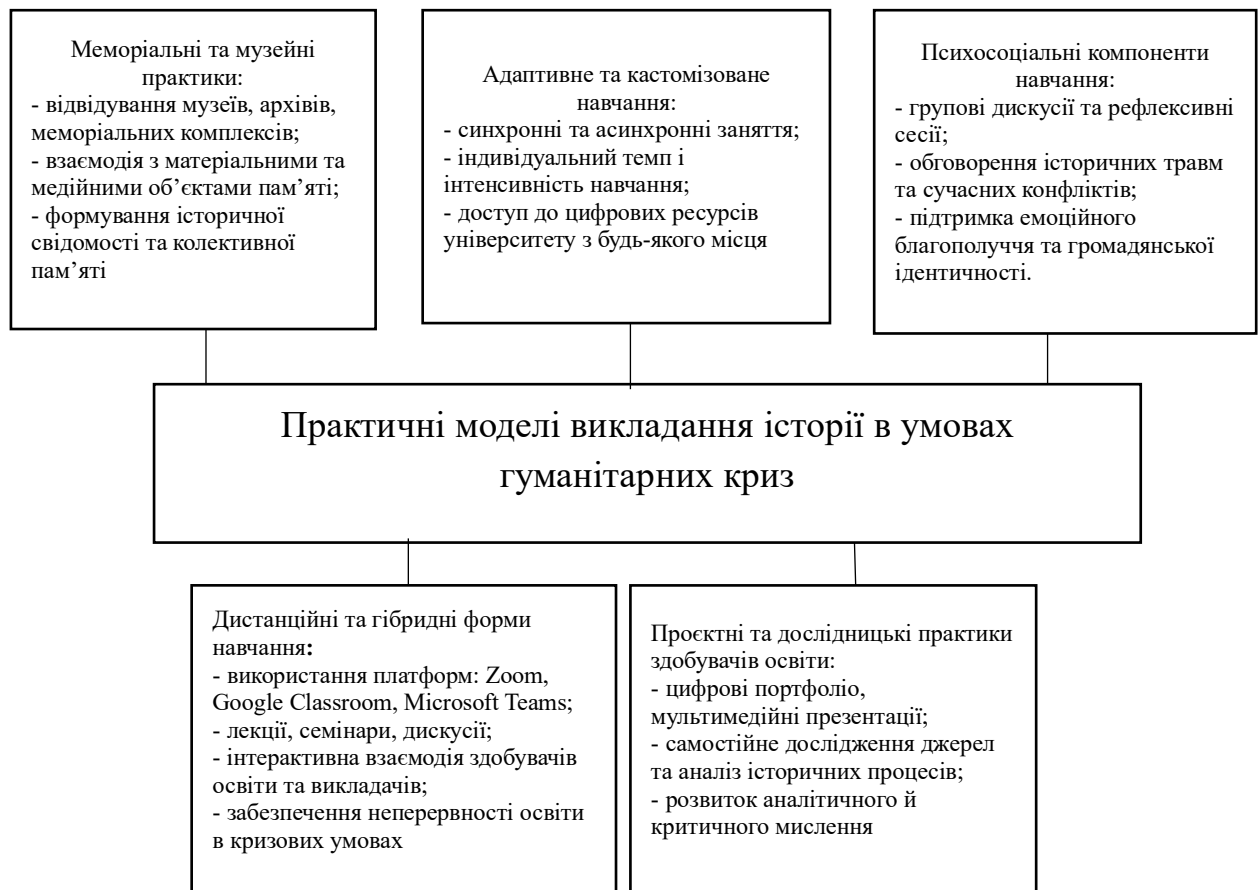

Рис. 1. Практичні моделі викладання історії в умовах гуманітарних криз

Джерело: складено авторами на основі [4; 10; 16; 19]

Університетська історична освіта в посткризових умовах виконує не лише академічну функцію передачі знань про минуле, а й постає важливим

чинником соціальної інтеграції, формування громадянської ідентичності та підтримки демократичних цінностей у суспільстві, що долає наслідки масштабних суспільних потрясінь. Ці процеси стають особливо актуальними під час відбудови суспільства після великих соціальних, політичних чи економічних криз, зокрема пандемії COVID-19 та війни, що змінили динаміку освітнього середовища та актуалізували потребу в гнучких підходах.

Перспективи розвитку університетської історичної освіти в посткризовому суспільстві пов'язані з посиленням міждисциплінарності. Їх представлено в табл. 3. Важливими є також розвиток цифрових практик, інтеграція компетентнісного підходу та розширення міжнародної співпраці. Такі напрями сприяють модернізації історичних курсів та формуванню критичного мислення й громадянської відповідальності молоді [20].

Таблиця 3

Перспективні інновації викладання історії в кризових умовах

Інновація	Сутність	Очікуваний ефект
Інтерактивні цифрові комплекси	мультимедійні матеріали + тестування + карти	підвищення мотивації, доступність
Навчання через проекти	історичні дослідження, презентації	розвиток аналітичних навичок
Мультиперспективність	різні погляди на події	толерантність, критичність
Психологічно чутливе навчання	уникнення травматизації	безпечне середовище
Інтеграція культурної резильєнтності	сценарії протидії гібридним загрозам	стійкість до маніпуляцій

Джерело: складено авторами на основі [5]

Отже, перспективи розвитку історичної освіти в закладах вищої освіти посткризового суспільства характеризуються ширшою інтеграцією міждисциплінарності, цифровою модернізацією, соціальною відповідальністю,

розвитком історичного мислення та міжнародною співпрацею, що сприяє формуванню компетентних, вдумливих і соціально відповідальних випускників університетів у нових умовах глобальних викликів.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що викладання історії в умовах глобальних гуманітарних криз зазнає суттєвої трансформації під впливом соціальних, технологічних та безпекових чинників. З'ясовано, що основними викликами є порушення стабільності освітнього процесу, цифрова нерівність, зміна контингенту здобувачів та необхідність адаптації традиційних форм навчання до дистанційних і змішаних форматів.

Обґрунтовано, що трансформація змісту та методики історичної освіти відбувається в напрямі посилення компетентнісного підходу, інтеграції мультиперспективності, інклюзивності та практик роботи з історичною пам'яттю, а також актуалізації процесів деколонізації навчального змісту. Доведено, що впровадження цифрових та інтерактивних технологій (онлайн-платформ, мультимедійних ресурсів, інтерактивних карт, проєктного навчання) сприяє підвищенню доступності освіти, активізації пізнавальної діяльності здобувачів і розвитку їхнього критичного мислення.

Схарактеризовано ефективні освітні практики, адаптовані до кризових умов, зокрема дистанційне й гібридне навчання, використання цифрових історичних портфоліо, інтерактивних завдань, а також поєднання когнітивного й психосоціального компонентів навчання, що забезпечує підтримку здобувачів і формування їхньої соціокультурної стійкості.

На основі узагальнення теоретичних і практичних підходів запропоновано модель кризово орієнтованої історичної освіти, яка поєднує цифрову гнучкість, інтерактивність, ціннісну спрямованість, морально-етичне виховання та психосоціальну підтримку. Реалізація такої моделі сприяє формуванню критичного мислення, історичної свідомості, моральних та етичних орієнтирів, культурної резильєнтності здобувачів освіти,

забезпечуючи їхню здатність до осмислення суспільних процесів і протидії інформаційним викликам в умовах нестабільності..

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з емпіричною перевіркою ефективності запропонованої моделі в різних освітніх середовищах, розробленням інструментів оцінювання сформованості культурної стійкості та історичного мислення, а також із поглибленим аналізом впливу цифрових технологій і міждисциплінарних підходів на якість історичної освіти в умовах тривалих кризових трансформацій.

Список використаних джерел

1. Lupyna, A. Modeling Scenarios for Cultural Resilience Among Youth in Conditions of Hybrid Information Threats. *Вісник гуманітарних наук*, 2026. № 16. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18937107>
2. Trends in crises and needs: a world at breaking point. Global Humanitarian Overview 2026. *ООНА: website*. URL: <https://humanitarianaction.info/document/global-humanitarian-overview-2026/article/trends-crises-and-needs-world-breaking-point> (дата звернення: 10.03.2026)
3. Давиденко К. Д., Гуляс Т. В., Удовиченко В. В. Освітні міграційні процеси в умовах повномасштабної війни (на прикладі контингенту абітурієнтів міст Києва та Кривого Рогу). *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів*. 2024. Вип. 5 (1). С. 97–107. DOI: <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.5.1.-12/12>
4. Гевко О., Макогончук Н. Інноваційні методи викладання історії України у вищих навчальних закладах в контексті дистанційної освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2022. №1 (28). Ч. 2. С. 85–98.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2022_1%282%29__8

(дата

звернення: 10.03.2026).

5. Левицький В. О., Радинський С. В., Радинська С. С. Осмислення історичної освіти у філософському контексті й сучасному цифровому освітньому середовищі. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія: педагогіка та психологія*. 2025. № 2. С. 91–98. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-13>
6. Chovriy S., Yakymenko S., Bielikova O., Kulish I., Chychuk, A. (2024). Innovative smart technologies: editing, creation, and distribution of an interactive complex of multimedia educational materials. *Revista Conrado*, Vol. 20. № 101. С. 404–415. URL: <http://scielo.sld.cu/pdf/rc/v20n101/1990-8644-rc-20-101-404.pdf> (дата звернення: 29.03.2026)
7. Seixas P. Historical Consciousness and Historical Thinking. *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*. Palgrave Macmillan, London, 2017. P. 59–72. DOI: https://doi.org/10.1057/978-1-137-52908-4_3
8. Hajisoteriou C., Solomou E.A., Antoniou M. What kind of history teaching may promote intercultural competence in culturally-diverse societies? Teachers' reflections from a case of conflict. *Front. Educ.* 2023. Vol. 8. Article 1156518. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1156518>
9. Thorp R. Inclusive history education: historical thinking and historical consciousness. *Bridging History and Special Education: Interdisciplinary Perspectives on Historical Thinking and Disabilities*. Kiel: Kiel University Publishing, 2025. P. 53–66. DOI: <https://doi.org/10.38072/2703-0784/p61>
10. González-Vázquez D., Feliu-Torruella M., Íñiguez-Gracia D. The Teaching of Historical Memory as a Tool for Achieving SDG 16 and Teachers' Views on the Exile Memorial Museum (MUME) Routes. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. № 24. Article 13637. DOI: <https://doi.org/10.3390/su132413637>

11. Безена І., Савич А. Деколонізація змісту історичної освіти: питання національних інтересів та безпеки. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(4). С. 261–275. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-261-275](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-261-275)
12. Вишняков О. В. Гуманітарні кризи та міжнародна гуманітарна діяльність. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2024. Вип. 27. С. 77–84. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/ekonomics/article/view/170> (дата звернення: 29.03.2026)
13. Stradling R. Multiperspectivity in History Teaching: a Guide for Teachers. Strasbourg : Council of Europe, 2003. 64 с. URL: <https://rm.coe.int/0900001680493c9e.pdf> (дата звернення: 10.04.2026)
14. Мотенко Я. В. Шишкіна Є. К. Історична освіта у вищій школі як консолідуючий чинник українського суспільства. *Українознавчий альманах*. Вип. 23. С. 137–142. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/73821b74-006e-4e59-b5e9-bb1935589622/content> (дата звернення: 02.03.2026).
15. Wansink B., Akkerman S., Zuiker I., Wubbels. T., Where Does Teaching Multiperspectivity in History Education Begin and End? An Analysis of the Uses of Temporality. *Theory and Research in Social Education*. 2018. Vol. 6, № 4. P. 495–527. DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2018.1480439>
16. Macgilchrist F., Christophe B., Binnenkade A. Memory Practices and History Education. *Journal of Educational Media, Memory & Society*. 2015. Vol. 7, № 2. P. 1–9. URL: https://www.researchgate.net/publication/303544800_Memory_Practices_and_History_Education (дата звернення: 03.03.2026).
17. Бондарець О. Музеї: збереження спадщини, осмислення минулого, формування ідентичності. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія*

культури. 2021. № 4. С. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2021.4.106-112> (дата звернення: 03.03.2026).

18. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Збереження пам'яток історії та культури в умовах війни: роль загальноосвітніх закладів загальної середньої освіти. *Консенсус*. 2024. № 2. С. 74–83. URL: <https://doi.org/10.31110/consensus/2024-02/074-083> (дата звернення: 03.03.2026).

19. Ivanov D., Holub N., Solovey O. Education in Times of War: Narrative Accounts of Displacement and Continuity in Ukrainian Schools. *International Journal of Educational Narratives*. 2025. Vol. 3, № 3. P. 263–273. URL: https://www.researchgate.net/publication/391142602_Education_in_Times_of_War_Narrative_Accounts_of_Displacement_and_Continuity_in_Ukrainian_Schools (дата звернення: 30.03.2026).

20. Калінічева Г., Бульвінська О. Роль вищої освіти в розвитку цінностей об'єднаної Європи під час повоєнного відновлення України. *Проблеми освіти*. 2023. Вип.2(99). С. 24–43. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-99.2023.02>